

CUMHURİYET DÖNEMİ HİKÂYE VE ROMAN - GENEL GÖRÜNÜM –

- Mütareke döneminde Anadolu'ya giden ve bütün Millî Mücadele dönemini Anadolu'da geçiren *Halide Edib, Yakup Kadri ve Reşat Nuri başta olmak üzere Millî Mücadele'yi İstanbul'da kalemleriyle destekleyen yazarlar, Cumhuriyet döneminin de ilk yazarları olurlar.*
- *Cumhuriyet ideolojisi* etrafında şekillenen roman ve hikâye, bu yazarların öncü birikimiyle *Anadolu'ya açılma ve Anadolu insanının hikâyesini anlatır.*
- Bu durum Türk edebiyatı için en önemli yeniliktir. İstanbul'dan seyredilen Anadolu ve meseleleri artık bizzat görülecek ve anlatılacaktır. Bu yenilik de romandan önce hikâyede gerçekleşir.
- Ankara'daki yeni yapılanmalar, kalkınma ve yenileşme hareketleri, milliyetçilik, hurafelere çağdaş değerler ile karşı çıkma, millet olma bilinci gibi birçok hassasiyet 1940'lı yıllara kadar devam eder.
- Buna bağlı olarak *Yahya Kemal Beyatlı'nın "Üç Tepe" adlı yazısında* belirttiği gibi, sanatçılar önce Çamlıca'dan sonra Tepebaşı'ndan bakmışlardır, şimdi sıra ülkeye Metristepe'den bakmaya gelmiştir. Bu yazı "*Memleket Edebiyatı*" terimini getirmiştir.
- Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal'in bu makalesiyle "yeni bir edebiyatın programını" verdiğini söyler. Gerçekten de bu üç tepe Tanzimat, Servet-i Fünun ve Cumhuriyet döneminde yazarların bakış açılarını belirtmektedir.
- Özellikle *roman bir bakıma sosyolojik bir önem kazanır.* Ziya Gökalp "Roman" adlı yazısında, halkın ve yeni nesillerin yetişmesinde roman türünün önemini belirtir ve kısaca bizdeki mazisinden söz ederek şöyle der: "Ah romancılar, ah romancılar! Bugün siz elinizdeki kuvveti biraz bilseydiniz, az zamanda memleketin ahlâkını değiştirebilirdiniz."
- 1923'ten sonra da roman ve hikâye yazarları tenkitçi bakış açılarını sürdürmüşlerdir. Romanda medeniyet değiştirmenin kaçınılmaz ikilemleri yazarlarımız tarafından işlenmeye devam edilmiştir.
- Şiirde gördüğümüz türden bir tasnifi roman ve hikâyelere uygulamak güçtür. Çünkü 1940'ta Garip akımı gibi bir hareket roman ve hikâyede ortaya çıkmamıştır.
- Cumhuriyet'ten sonraki *Türk romanı konu, teknik ve tema bakımından büyük değişikliğe uğramıştır.*
- Bütün sanatçıların zevk ve dünya görüşleri değişmiş, Avrupa'daki fikri ve sosyal gelişmelere paralel şekilde sürekli bir arayışın içine girmişlerdir.
- Bu sebeple daha çok *tematik adlandırmalar çerçevesinde roman anlayışları gelişmiştir.* *Köy romanı, sosyal gerçekçi roman, toplumcu roman, psikolojik roman, bireyci roman, ülkücü/milliyetçi roman, postmodern roman* gibi gruplandırmalar yaygındır.
- Cumhuriyetin ilk yıllarında daha çok Yahya Kemal'in adını koyduğu "memleket edebiyat" anlayışı hakimdir. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte kuşku ve korkuya dayalı bir roman anlayışı karşımıza çıkar.

Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1920-1945) roman ve hikâyelerimizde işlenen temler şunlardır:

- 1. *Anadolu ve Anadolu halkı.* İlk romanlarda İstanbul dışı ve Ankara ile savaş bölgeleri; burada yaşayan köylüler ve onlarla karşılaşan İstanbullu görevliler ve aydınlar işlenir. Millî Mücadele ve inkılâpların anlatılması. İstanbul'dan Anadolu'ya bakış ele alınır.
- 2. *Eskiye ve İstanbul'a karşı, yeni değerlerin ve Ankara'nın yüceltilmesi ve Ankara'daki hayat.*
- 3. *Zaferle sonuçlanan mücadele ve vatanın kurtulması, yeni zaferlerin kazanılacağı umudunu verir. Bundan doğan iyimserlikle tabiat, yoksulluk ve cehaletle mücadele hedeflenir.* Yine de romanımızda kötümser bir şekilde fakirlik tabloları yer alır.
- 4. *Maziyle hesaplaşma bugüne kadar sürmekle beraber, 1930'dan sonra mazi ile barışılmış,* hatıraların güzelliği dile getirilmeye, Osmanlıya karşı daha müsamahalı bakılmaya başlanmıştır.
- 5. *Aşk romanları, savaş sonrasının getirdiği ahlâk çöküntüsünü özellikle İstanbul mekânında işlenmiştir.*
- 6. *İşçi-işveren ilişkisi. Sadri Ertem'le başlamıştır.*
- 7. *Psikolojik eserlerle (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu 1930) ferde dönüş başlamıştır.*
- 8. *Sıradan insanların hikâyeleri,* vak'a hikâyelerinin yerini alır. Memduh Şevket Esenal, Sabahattin Ali, Sait Faik.

1945-1980 arası bunlara yeni temalar katılmıştır:

- 1. *Maziye özlemle anış. Abdülhak Şinasi Hisar'ın eserlerinde görülür.* Günümüzde etkisi o kadar hissedilen Huzur romanı 1949'da yayımlanmıştır.
- 2. *II. Dünya Savaşı'nın izleri ve izlenimleri,* gençlik üzerindeki etkisi ve Türkiye dışındaki bazı olayların işlenmesi: İçimizdeki Şeytan(1940), Korkunç Yıllar (1956).
- 3. *Demokratikleşme süreci.* Siyasî partilerin kurulması, ihtilâller, romanların konusu olurken, siyasî görüşlere göre de romanlar yazılmaktadır. İhtilâl ve askerî müdahaleler (27 Mayıs, 12 Mart) özellikle 1970'ten sonraki hikâye ve romanlarda çoktur.
- 4. *İhmal edilen, unutulmuş köy.* İdeolojik bakış açılarıyla romanlar ve hikâyeler yazılmıştır. Bunları Anadolu'dan büyük şehirlere, özellikle İstanbul'a göçün ortaya çıkardığı gecekondu bölgelerinin anlatılması ve işçi romanları takip etmiştir.
- 5. *Tarihî romanlarda yeni bakış açılan doğmuştur.*
- 6. *Kadın konusu, kadın yazarların sayısının artmasıyla çeşitli cephelerden işlenmiştir.* 1970 sonrası kadın konusu artık sadece aile ve çalışma hayatında değil, cinsellik açısından da ele alınmaktadır.

- 7. Medeniyet değiştirme konusu *bir aydın romanı* oluşturmaktadır. Aydın halk farkı, memur romanları diyebileceğimiz eserlerde Anadolu gerçeğine yeni bir gözle bakılmasına yol açmıştır. Aydınla bakış farklılaşmaktadır.
- 8. *1960 sonrası Almanya'daki Türklerin maceralarını işleyen eserler*. Parçalanmış aileler. Geleneksel gurbet temi şehirleşme, sanayileşme ve yabancı ülkelerde ekmeğini arama çabasının getirdiği bin bir sıkıntı ile yoğrulur. Özellikle arkada kalan kadınlar ve çocukların hikâyeleri yazarlara yeni bir alan oluşturur. Almanya'dan sonra başka ülkelere gidenler de ele alınır.
- 9. *Dinî yaşayışı telkin eden dinî romanlar* yazılır.

1980 sonrası roman ve hikâyede bu temaların hepsi işlendiği gibi birkaç yeni özellik belirir:

- 1. Avrupa'da yaşayan yazarların kısmen *siyasî hesaplaşmaları (12 Eylül)*.
- 2. *Eski İstanbul'a özlem*. İstanbul yine yazarların anlatmayı tercih ettikleri mekândır. Hatta bazı yazarlar İstanbul'un sürekli göçlerle değişen ve köyleşen çehresinden şikâyet etmektedirler. Bu eğilim yeni bir "İstanbul roman ve hikâyeleri"ne dönüş sayılabilir.
- 3. *Cinselliğin her türü ve eşcinsellik bol miktarda, işlenir*.
- 4. Başlangıçtan itibaren söz konusu edilen temaların hepsini bir arada, günlük hayatın karmaşıklığını verme amacıyla "*Postmodern*" yöntemle anlatma yaygınlaşır.
- Bütün bu eserlerde *kuvvetli bir sosyal tenkit hâkimdir*, onun için sosyal tenkidin müstakil bir madde olarak yer almasına lüzum görülmemiştir.
- Yukarıdaki maddelerden birkaç tanesi aynı eserde yer alabilir. Bunlar *eserin karmaşıklığına, yazarın ustalığına göre işlenmektedir*. Aslında Cumhuriyet sonrası Türk romanı her okuyucuyu tatmin edecek büyük bir çeşitlilik göstermektedir.
- Elbette edebî eserler sadece temadan ibaret değildir. Sanat açısından asıl önemli olan temaların işlenişi, *anlatım teknikleri ve üslûptur*.
- Başlangıçta Halide Edib'in dışındaki İstanbullu yazarlar, genellikle Fransız edebiyatıyla yetişmişlerdir. Bu yazarlar *realist, natüralist ve romantik yazarların etkisinde*dir. Yakup Kadri, Peyami Safa, Abdülhak şinasi ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da Dostoyevski'nin yanı sıra Proust, Joyce ve Huxley'den gelen bilinçaltı roman akımı etkilidir.
- 1935 sonrası doğanların yabancı dilleri iyi öğrenmeleri ve dünyaya açılabilmeleri, bütün akımların sıcığı sıcığına ülkemizde de uygulanmasına yol açmıştır.

- Bilinçaltı akımı, Oğuz Atay ve Virginia Wolf un başarılı çeviricisi Tomris Uyar'da görülmektedir. Büyük bir kısmı yabancı okullarda okuyan, yabancı eserleri yazdıkları dillerden takip edebilen yazarların kendilerini sürekli olarak yeniledikleri, sadece kendi gözlemlerinde ve yaşantılarında (şahsî hayat tecrübesi) kalmadıkları gözlenmektedir. Dostoyevski etkisine Kafka ve D.H. Lawrence da eklenmiştir.
- Kendi yaşantılarını, yaşanmışlıktan kaynaklanan samimiyetle anlatarak kazandıkları ilk "ün"den sonraki eserlerinde, ilkin soluk kopyalarını vermektedirler. Özellikle *köy enstitülerinden çıkan yazarlar bir süre köyün gerçeklerini*, kendi yaşantılarından gelen sıcaklıkla anlatmış ve ilgi uyandırmışlarsa da, sürekli kendilerini tekrarladıkları için kısa sürede bezdirici olmuşlar ve unutulmuşlardır. Benzer bir durum Almanya tecrübelerini yansıtan romanlarda da görülür.
- Edebiyatta takınılan *siyasî ve ideolojik tavır daima edebiyatın aleyhinde olmuştur*. Bu tavır yazarın çevresinde oluşturulan reklam oranında bir süre kendisinden söz ettirse de zamanla yerini yenilerine bırakmıştır. Bu yüzden edebiyat dergilerinde, gazetelerde belirli bir süre büyük yazar, "olay" olarak takdim edilenlerin aradan on yıl bile geçmeden unutuldukları görülmektedir.
- Çoğulcu demokrasiye geçildikten sonra kurulan partilerin doğrultusunda eser veren yazarlar bulunmaktadır. Bunlar özellikle *Marksist, Türkçü ve dinci yazarlardır*. Bu eserleri edebiyat ölçütleriyle değerlendirmek pek mümkün değildir, ancak bunların belirli çevrelerde okunarak, belirli davranış şekilleri oluşturmaları, siyasî ve sosyal güçlere dönüşmeleri dolayısıyla mutlaka edebiyat dışı sosyolojik veya siyasî ölçütlerle incelenmeleri ve değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

Enginün, İnci (2005); *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yay., İstanbul.

Korkmaz, Ramazan-vd. (2004); *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Grafiker Yay., Ankara